

(Горлівка)

РЕФЕРАТИВНИЙ ПЕРЕКЛАД

ЯК АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Метою статті є обґрунтування реферативного перекладу як аспекту перекладацької діяльності. Автор також фокусує увагу на основних етапах навчання реферативного перекладу.

Ключові слова: переклад, анотація, реферування, перефразовування, компресія.

The article proves the necessity of teaching students of the translators' departments how to render scientific articles. The author concentrates on the basic steps in teaching rendering.

Key words: translation, abstract, rendering, paraphrasing, compression.

Глобалізація й інші міжнародні тенденції сприяють подальшому розширенню міжнародних зв'язків, що, в свою чергу, вимагає передачі здобутків, досягнень, знань однієї країни або нації до інших. Як відомо, такій передачі, в першу чергу, сприяють перекладачі. Коректна передача різноманітних текстів та повідомлень можлива тільки за наявності високого професійного рівня перекладача.

Підготовка фахівців-перекладачів здійснюється на відповідних мовних факультетах або відділеннях вишів різних галузей знань. Зрозуміло, що кожен вищий навчальний заклад розробляє свою систему підготовки перекладачів, але дотримується при цьому загальної тенденції та норм.

Теоретики та практики перекладу (Маркушевська Л.П., Провоторов В.І., Фролова Н.О. та ін.) розробляли й продовжують постійно розробляти методи, методика та комплекси вправ для якісної підготовки перекладачів, невід'ємним компонентом яких можна вважати навчання реферативного перекладу, а також його подальше використання на заняттях із перекладу. Метою такого використання є не тільки вдосконалення вмінь перекладати, але також передавати текст у скомпресованому вигляді. Знання основ реферативного перекладу дозволяє дуже швидко орієнтуватись в іншомовній спеціальній літературі без необхідності виконання досить кропіткого дослівного перекладу.

Необхідно наголосити, що реферування зазвичай розглядають як один із видів перефразовування, тобто як цілеспрямовану діяльність, в основі якої лежить принцип компресії тексту, що має визначальний вплив не тільки на композицію, але й – через перетворення топікальної структури дискурсу – на його мовну структуру [6, с. 38]. Мета реферування – це скорочення часу на видобування необхідної інформації реципієнтом (читачем або ж слухачем реферату).

Зазначимо, що реферування може бути і внутрішньомовним, і міжмовним. При внутрішньомовному реферуванні мова може йти про написання реферату статті, книги тощо, виконаних мовою майбутнього реферату, при міжмовному – про передачу в скомпресованому вигляді будь якого тексту (або декількох текстів) однієї мови іншою мовою.

Важливо сказати, що реферат не тільки дає відповідь на питання, про що йдеться в первинному друкованому документі, але й що говориться, тобто, яка основна інформація міститься в реферованому першоджерелі [3, с. 9]. Саме цим реферат відрізняється від анотації, в якій зазвичай подається коротка інформація про суть джерела в цілому.

Отже, при здійсненні компресії тексту анотація та реферат йдуть різними шляхами. Анотація лише перераховує питання, висвітлені в першоджерелі, і не розкриває зміст цих питань <...> А реферат не тільки перераховує всі ці питання, але й повідомляє істотний зміст кожного з них. Таким чином, основна відмінність анотації від реферату полягає в тому, що анотація дає уявлення про головну тему й перелік питань, що піднімаються в першоджерелі, а за рефератом можна скласти думку про зміст, суть того, що викладено в оригіналі [2, с. 7]. Необхідно також зазначити, що в рефераті допускаються цитування, а в анотації це не припустимо, в основному, через її незначний обсяг. Із зазначеного можна зробити висновок, що анотація – це більш узагальнений варіант першоджерела, ніж реферат.

Важливо наголосити на тому, що для вже зазначеного міжмовного реферування перекладознавці, в основному, використовують термін реферативний переклад і визначають його так: реферативний переклад – це вид смислового перетворення, який охоплює процеси міжмовного перетворення, смислового згортання та мовного стиснення [1, с. 37].

Діяльність по реферуванню поділяють на інформативну та навчальну. Зрозуміло, що мета інформативного реферату – надання читачеві можливості ознайомлення з текстом іншомовного джерела. Навчальне реферування можна вважати одним із „ефективних способів контролю розуміння прочитаного” [9, с. 5]. І в першому, і в другому випадку відсутня зовнішня семантична адекватність тексту оригіналу й тексту перекладу. Але вона (адекватність) повинна визначатись денотатною структурою двох текстів.

На перекладацькому факультеті мовного вищого навчального закладу необхідним є виведення реферування (а поряд з ним і анотування) в окрему дисципліну, або ж окремий аспект хоча б однієї з перекладацьких дисциплін. Факти показують, що студенти нехтують таким видом діяльності, тому що вважають свій мовний (доповнений словником) рівень достатнім для перекладу будь-якого тексту. А на практиці, реферуванням студенти володіють слабо, тому що не знають його специфіки, норм та правил, а також труднощів, що виникають у зазначеному виді професійної діяльності. Отже, для набуття професійного рівня перекладацької діяльності, необхідно пройти навчальний рівень реферування.

На зазначеному рівні, тобто при навчанні реферативного перекладу необхідно дати студентам чітко зрозуміти, по-перше, необхідність набуття вмінь здійснювати реферування (і внутрішньомовне, і міжмовне), по друге, різницю між переказом, анотуванням та реферуванням, яку вже було визначено вище для двох останніх видів діяльності. Роз'яснення другого пункту необхідне для того, щоб дати студентам зрозуміти, що набутих ними ще в школі навичок передачі основного змісту тексту недостатньо для коректного укладання навіть анотації, а тим більше реферату.

Цикл навчання реферуванню текстів, зокрема професійних, повинен, на думку дослідників, містити чотири основні етапи: 1) мотиваційно-орієнтувальний; 2) цілевизначальний; 3) розвиткові-формульвальний; 4) узагальнювальний [7, с. 68]. На першому етапі визначається актуальність виконання реферування, на другому – визначаються цілі та завдання навчання реферування, на

третьому – формуються, розвиваються та вдосконалюються вміння здійснювати реферативний переклад, на четвертому – систематизуються отримані знання та перевіряється їх якість.

Як вже було зазначено, головним видом діяльності для досягнення основної мети при укладанні реферату є компресування тексту/текстів оригіналу. Задля цього необхідно навчити студентів основних етапів реферування в цілому, та реферативного перекладу зокрема.

По-перше, необхідно виділити ключові елементи тексту/текстів оригіналу. Як не дивно, але робота по розвитку навичок виділення таких елементів може зайняти у викладача певний час. Адже, більшість теперішніх студентів, на жаль, не вміють це робити. Отже, на викладача покладається обов'язок підготовки низки вправ, виконання яких має на меті розвиток навичок виділення ключових елементів (слів, словосполучень, фраз) тексту/текстів оригіналу. У даному випадку достатньо ефективно спрацьовує принцип „від простого до складного”, під яким ми маємо на увазі вправи, наприклад, на пошук головного слова в словосполученні, головних слів або словосполучень у реченні, слів, словосполучень або фраз у групі речень/абзаці/тексті.

Необхідно наголосити на тому, що робота з цілим текстом або декількома текстами сприяє розвитку пізнавальної активності через реферативне читання, при якому активізуються навички формулювання й фіксації головного змісту прочитаного, що складає суть реферування. До того ж, така особливість реферування має великий навчальний та контролюючий потенціал [4]. На цьому ж етапі студентам пропонують укласти план тексту/текстів оригіналу, і розподілити виділені ключові елементи за пунктами отриманого плану. Таке завдання дозволяє студентам перевірити всі ключові елементи вони виділили, або ж деякі випустили.

По-друге, студентів необхідно навчити повністю або частково перефразувати ключові фрагменти, виділені на першому етапі. При формуванні та розвитку навичок перефразовування викладачеві необхідно підготувати низку вправ, орієнтованих на роботу з синонімічними одиницями (на рівні слів, словосполучень, фраз), а також на роботу по перетворенню структури речення/речень. Наприклад, у процесі передачі тексту декілька речень не просто об'єднуються в одне, а значно скорочуються. Виділяються одиниці, які несуть найбільше навантаження, і вилучаються ті елементи тексту, які перекладач вважає неістотними.

На третьому етапі перед викладачем постає завдання навчити студентів здійснювати узагальнення смислових частин тексту та їх трансдукцію на мові перекладу. Під трансдукцією зазвичай розуміють мовну трансформацію, при якій має місце перекодування вихідного тексту однієї мови й генерування вторинного тексту іншою мовою, який, на відміну від традиційного перекладу, формується за умов відходу від сигніфікативного прагматичного значення вихідного тексту й збереження денотативного значення всієї інформації [5]. Цікавим є той факт, що елементи перекодування повинні бути комунікативно нееквівалентними, тобто незворотними. Адже, при реферативному перекладі звичайним кроком є вилучення не тільки слів та/або словосполучень, але й також речень та/або абзаців. Такий факт говорить про неможливість відновлення форми оригіналу, при цьому обов'язковою повинна бути можливість відновлення смислу оригіналу.

На четвертому етапі викладач повинен навчити студентів викладати отриману в результаті трансдукції групу елементів з використанням допоміжних елементів мови перекладу задля досягнення плавності тексту. На цьому етапі студентам обов'язково необхідно запропонувати фрази й кліше, необхідні для реферування тексту. Ці фрази краще розташувати в тому порядку, в якому вони відображають логічний розвиток змісту тексту, зв'язок між подіями, перехід, відступи,

цитування, протиставлення, підбивання підсумків, надання висновків і головної ідеї статті [8, с. 190].

Зазначене вище дозволяє нам погодитися з дослідниками, які пропонують шлях поступового та систематичного оволодіння навичками реферування та анотування професійної інформації: від простих текстів – до складних текстів, від колективної аудиторної роботи – до самостійної [7, с. 69].

Необхідно зазначити, що навчання студентів реферативного перекладу не просто формує в них спеціальні навички, необхідні перекладачеві, але й навички більш загального характеру. Адже реферування – це складний розумовий процес, який дозволяє формувати та розвивати навички проведення компресії будь-якого тексту, виділення головної та відкидання другорядної інформації, перефразовування тексту, формулювання власних думок з обов'язковим абстрагуванням від стилю автора тексту. Обов'язковість повного й гарного орієнтування референта в матеріалі, що підлягає реферуванню, значно сприяє розширенню не тільки фонових знань майбутнього перекладача, але й засвоєнню нових для студента лексичних одиниць, що використовуються в тій чи іншій сфері діяльності людини. Тому перспективним уважаємо розгляд специфіки підбору групи текстів різноманітної тематики та розробки комплексу вправ, призначених для формування та розвитку навичок реферативного перекладу в майбутніх перекладачів, а також формулювання основних принципів підбору зазначених текстів та розробки вказаних вправ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Банникова О. П. Реферативный перевод как особый вид научно технического перевода / О. П. Банникова, Г. Л. Рутковская // Вологдинские чтения. – 2002. – № 27. – С. 37–38.
2. Ильичёва Н. В. Аннотирование и реферирование: уч. пос. для слушателей доп. образоват. программы „Переводчик в сфере профессиональной коммуникации” / Н. В. Ильичёва, А. В. Горелова, Н. Ю. Бочкарева. – Самара: Изд-во СГУ, 2003. – 100 с.
3. Маркушевская Л. П. Аннотирование и реферирование: метод. рекомендации для самост. работы студ. / Л. П. Маркушевская, Ю. А. Цапаева. – СПб.: Изд-во ГУ ИМТО, 2008. – 51 с.
4. Острянина Е. П. Краткая характеристика педагогической технологии по формированию познавательной активности студентов [Електронний ресурс] / Е. П. Острянина. 2011. – Режим доступу: www.pguas.ru/drupal/sites/default/files/Ostryanina_Kratkaya.doc.
5. Трансдукция [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/169918>.
6. Туницкая Е. Л. Лингвистический аспект реферативной деятельности / Е. Л. Туницкая, И. В. Скуратов // Вестник МГОУ. Сер. Лингвистика. – 2009. – № 4. – С. 38-46.
7. Фролова Н. А. Обучение реферированию и аннотированию профессиональной литературы на иностранном языке в комплексной подготовке специалиста / Н. А. Фролова, И. В. Алещанова // Современные проблемы науки и образования. – 2007. – № 5. – С. 67–71.
8. Шрамкова Н. Б. Обучение реферированию текстов по экономической тематике на занятиях по английскому языку на факультете мировой экономики и торговли РГТЭУ / Н. Б. Шрамкова // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2009. – № 6. – С. 190–193.

9. Enjoy Rendering!: сб. текстов для перевода и реферирования (для студентов экон. специальностей) / С. А. Батурина. – Омск: Изд-во ОмГУ, 2005. – 76 с.